

overigens in sommige andere illegale kringen weerstanden: men vond daar dat de inspanning die voor de productie van beide bladen nodig was, beter aan de behandeling van actuele problemen gewijd kon worden¹; de oprichters van *De Toekomst* en *De Ploeg* meenden evenwel dat die actuele problemen elders in de illegale pers al voldoende aandacht kregen.

Het naderen van de bevrijding leidde er voorts toe dat men in kringen van SDAP en NVV waar men niet zonder zorg constateerde dat de illegale pers, met uitzondering van *Trouw*, ten aanzien van de partij-indeling een vrij scherpe breuk met het vooroorlogse Nederland voorstond, besloot, 'eigen' illegale bladen te gaan uitgeven: eerst, in mei '44, *Vrije Gedachten*, waaraan o.m. J. W. Rengelink en Evert Vermeer medewerkten, vervolgens, in augustus, *Paraat* en *De Baanbreker*. Van *Paraat* was de titel al even demonstratief als de verschijningsdatum van het eerste nummer: 26 augustus 1944; dat was namelijk de vijftigste verjaardag van de oprichting der SDAP in 1894. De verschijning van *Paraat* hing samen met het feit dat *Het Parool* zich kort tevoren in enkele artikelen van de hand van Frans Goedhart fel tegen de heroprichting van de SDAP uitgesproken had; tot de redactie van *Paraat* behoorden de ex-tweede voorzitter van de Fabrieksarbeidersbond van het NVV, H. Oosterhuis, en de tekenaar Jan Rot, het eerste hoofdartikel werd door W. Drees geschreven. *De Baanbreker*, een blad dat meer van jongeren uitging (Wijnand Romijn en anderen), stelde zich jegens de vooroorlogse SDAP kritisch op; de titel van dit blad was ontleend aan het weekblad dat Troelstra in Utrecht al vóór de oprichting van de SDAP uitgegeven had. Elders in de illegaliteit vond men die titel (zijn historische achtergrond was maar aan weinigen bekend) niet gelukkig gekozen voor een blad dat zich na vier jaar bezetting voor het eerst presenteerde. Trouwens, in het algemeen waren er in die illegaliteit weerstanden tegen illegale opiniebladen die pas eind '43 of in de loop van '44 hun opwachting kwamen maken, *a fortiori* wanneer die bladen op het herstel van de oude partij-indeling aandrongen.

Dan willen wij in dit beknopte overzicht tenslotte vermelden dat zich bij

¹ Tekenend was in dit opzicht in februari '44 een uitval van Johan Doorn, lid van de Raad van Verzet, in zijn illegale blad *De Oranjekrant*, waarin hij ook tegen illegale brochures over toekomstvraagstukken bezwaar maakte: 'Men schijnt al reeds vergeten dat er nog oorlog is. . . Men meent dat er een nauwelijks merkbare overgang zal zijn van oorlog naar vrede. Deze verwachting is zeer naief.' De Duitsers zouden, schreef Doorn, bij het einde van de oorlog in Nederland alle dijken en bruggen oplazen en 'de meest bloedige revolutie welke men zich kan voorstellen', zou zich dan waarschijnlijk in Duitsland en wellicht ook in Nederland voordoen, 'wat voor zin heeft het dan in dit verband te spreken over de inrichting van ons landsbestuur?' (*De Oranjekrant*, 24 (febr. 1944), p. 4.